

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มอญเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานชาติหนึ่ง และเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพหลบหนีภัยทางการเมือง การปกครองและการสงครามมาจากประเทศพม่าเข้าสู่ประเทศไทยหลายครั้ง การอพยพของมอญเข้าสู่ประเทศไทยนั้น มักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ตามรอยต่อตะเข็บชายแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำ อาทิมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี รวมทั้งที่ปากลัด อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรปราการ

จากการอพยพของมอญ ชุมชนมอญเหล่านี้จึงนำเอาวัฒนธรรมอันเป็นแบบฉบับของตนเองเข้ามาสู่ประเทศไทยด้วย ในด้านวัฒนธรรมประเพณีของมอญที่อยู่ในสังคมไทยนั้นนับว่าศิลปะหลายอย่างที่ได้รับการยอมรับและยังปฏิบัติกันอยู่จนทุกวันนี้ก็คือ ดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น ดนตรีมอญ การรำมอญ เป็นต้น

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าดนตรีมอญ ได้เข้ามามีบทบาทในพระราชพิธีมงคลของประเทศไทย มีปรากฏในประชุมหมายเหตุรับสั่ง ภาคที่ 1 สมัยกรุงธนบุรีในงานฉลองพระแก้วมรกตในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี กล่าวไว้คือ

ครั้น ณ วันอังคาร ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 4 เสด็จ 2 โมง แห่พระแก้วมรกตลงมา ณ พระนครธนบุรีมาขึ้นสะพานป้อมต้นโพธิ์ ปากคลองนครบาล สัตติเกณฑท์ให้ตั้งฉัตรเบญจรงค์ ราชวัติเลว ราชล้อมโรงพระแก้วมรกต ...พันเทพราชเกณฑ์ปีกทองชนะ แตรสังข์ แห่เข้าประตูรามสุนทร มาไว้ในโรง ทรงฯ พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์รามัญและมโหรีไทย มโหรีแขก ฝรั่งเศส มโหรีจีน ญวน มโหรีมอญ เขมร ผลัดเปลี่ยนกันสมโภช 2 เดือน 12 วัน ในพระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยง เป็นเงินเงินเบี้ยเลี้ยง หมั้นราชารามมโหรีไทย ชาย 2 หญิง 4 (รวม) 6 เงิน 3 ตำลึงพระยาราชเบศรบดี มโหรีแขก 2 เงิน 2 ตำลึง มโหรีฝรั่ง 3 เงิน 3 ตำลึง (รวม) 5 เงิน 5 ตำลึงพระยาราชาเศรษฐีจีน มโหรีจีน 6 เงิน 3 ตำลึงพระยารามัญวง มโหรีมอญ คน

เพลงชาย 2 หญิง 4 (รวม) 6 ปี่พาทย์ 8 (รวม) 14 เงิน 3 คำลึงหลวง
พิพิธวาทิ มโหรีเขมร ชาย 4 หญิง 3 (รวม) 7 เงิน 3 คำลึงหมื่นเสนา
ภูบาล ปี่พาทย์ไทย 5 เงิน 3 คำลึง ปี่พาทย์รามัญ 5 เงิน 3 คำลึง ปี่
พาทย์ลาว 12 คนๆ ละ 1 คำลึง เงิน 12 คำลึง (รวม) 18 คำลึง(รวมเงิน
เบี้ยเลี้ยง) 1 ชั่ง 18 คำลึง
(ยิ้ม ปรัชชากรและคณะ, อ้างถึงใน ฅรงศ์ฤทธิ์ คงปิ่น, 2539:77-78)

นอกจากนี้คนตรีมอญยังมีบทบาทในพระราชพิธีอวมงคล ตามหลักฐานที่สำคัญ คือ
สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทูล
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เรื่องการใช้ปี่พาทย์มอญใน
งานศพ มีข้อความว่า

เรื่องที่ชอบใช้ปี่พาทย์มอญในงานศพนั้น หม่อมฉันเคยได้ยิน
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงตรัสเล่าว่า วงปี่พาทย์มอญทำในงานหลวง
ครั้งแรกเมื่องานพระศพสมเด็จพระเทพสิรินทราบรมราชินี ด้วย
ทูลกระหม่อมทรงดำริว่า สมเด็จพระเทพสิรินทราบรมราชินี ทรง
เป็นเชื้อมอญ แต่จะเป็นทางไหนหม่อมฉันไม่ทราบ เคยได้ยินพระ
ญาติคนหนึ่งเรียกว่า “ท้าวทรงกันดาลทรงมอญ” ว่าเพราะเป็นมอญ
พระองค์ท่านคงจะทราบดีกว่า คงเป็นเพราะเหตุนี้ งานพระศพ พระ
เจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 5 จึงโปรดให้มีปี่พาทย์มอญเพิ่มขึ้น โดยเป็น
เชื้อสายของสมเด็จพระเทพสิรินทราบรมราชินี คนภายนอกอาจจะ
เอาอย่างงานพระศพหลวงไปเพิ่มหรือไปหาเฉพาะปี่พาทย์มอญมาทำ
ในงานศพ โดยไม่รู้เหตุเดิมแล้วทำกันต่อมาจนเลยเข้าใจว่า งานศพ
ต้องมีปี่พาทย์มอญจึงเป็นศพผู้ดี
(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, 2505,
หน้า 237)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจึงทำให้คนตรีมอญจึงมีบทบาทในพิธีศพอย่างแพร่หลาย และมา
แทนที่วงปี่พาทย์นางหงส์ของไทย แต่ความเป็นจริงแล้วคนตรีมอญในสมัยก่อนสามารถเล่นได้ทั้ง

งานมงคลและอวมงคล แต่มาในสมัยปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปเล่นงานอวมงคลเพียงอย่างเดียว

ดนตรีมอญมีการจัดประเภทของเพลงคล้ายๆการจัดประเภทของเพลงไทย เช่น เพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดนตรีไทยจะใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธี เช่น เพลงสาธุการ ดนตรีมอญก็มีเช่นเดียวกัน โดยจะใช้เพลงประจำบ้าน ปะละ(เพลงเชิญ) เช่น เหล้ามอญ หรือเป็นเพลงที่ใช้เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ดนตรีไทยจะใช้เพลงฉิ่งพระฉิ่ง ส่วนดนตรีมอญจะใช้เพลงพระฉิ่งมอญ เป็นต้น

เพลงพระฉิ่งมอญ เป็นเพลงมอญโบราณประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งอยู่ในลำดับพิธีการต่างๆทั้งงานมงคลและอวมงคล ใช้บรรเลงเวลาที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าและเพล ซึ่งในสมัยก่อนถือว่าเป็นเพลงที่สำคัญเพลงหนึ่งที่ต้องบรรเลง แต่มาในสมัยปัจจุบันเพลงพระฉิ่งมอญไม่เป็นที่นิยมแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้เกิดความไม่นิยมของหมู่คนฟัง จะเห็นได้ว่าเวลาพระสงฆ์ฉันภัตตาหารก็จะบรรเลงเพลงเถา รับร้อง ทำให้คนรุ่นปัจจุบันไม่ได้เรียนเพลงพระฉิ่งมอญหรือได้แล้วอาจจะลืมเลือนไปเกือบหมดเพราะไม่ได้บรรเลง

เพลงพระฉิ่งมอญมีลักษณะคล้ายกับเพลงเรื่องเพลงฉิ่งของไทย เพลงเรื่องเพลงฉิ่งเป็นเพลงที่นำเอาบทเพลงหลายเพลงมาร้อยเรียงกันอย่างมีระเบียบ มีความกลมกลืนกันและไม่มีการมีจังหวะหน้าทับมากำกับ เช่นเดียวกับเพลงพระฉิ่งมอญ ที่นำเอาเพลงมอญหลายเพลงมาร้อยเรียงกันและไม่มีการมีจังหวะหน้าทับมากำกับเช่นเดียวกัน ในเพลงพระฉิ่งมอญประกอบด้วยเพลงหลายเพลงทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางเพลงของแต่ละสำนัก เวลาในการบรรเลงจึงใช้เวลานาน ประมาณ 30 – 40 นาที หรือตามเวลาสมควรระหว่างพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร จนถึงพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจึงค่อยหยุดบรรเลง และนอกจากนี้มือของฆ้องวงใหญ่มอญในเพลงพระฉิ่งมอญ สามารถนำไปใช้ในเพลงอื่นได้ เช่น เพลงย่ำค่ำ เพลงออกท้ายเพลงประจำวัด หรือ เพลงประจำบ้าน เป็นต้น

เพลงพระฉิ่งมอญยังมีลักษณะพิเศษของมือฆ้องมอญซึ่งการใช้จะไม่เหมือนกับฆ้องวงใหญ่ของไทย ในฆ้องวงใหญ่นั้นลูกฆ้องจะมีการเรียงเสียงที่มีความต่อเนื่องกัน (จากลูกต่ำไปหาสูง) ดังนี้

ฆ้องไทย มุ พุ ชุ ลุ ทุ ด ร ม ฟ ช ล ท ดั รี่ มี่ ฟี่

ฆ้องมอญ ชุ ลุ ด ร ม ช ล ท ดั รี่ มี่ ฟี่ ชี่ ลี่ ที่

ส่วนฆ้องมอญวงใหญ่นั้นลูกฆ้องการเรียงเสียงจะไม่ต่อเนื่องกันจะเห็นได้ว่าลูกฆ้องมอญ มีเสียงที่ขาดหายไป คือ เสียง ที(ต่ำ) และเสียง ฟา เสียงที่หายไปนี้เรียกกันว่า เสียงหลุม ซึ่งเวลาบรรเลงถ้าตกเสียงหลุมก็จะทำให้บรรเลงได้ยาก ทั้งนี้ฆ้องมอญวงใหญ่จึงมีลักษณะมือฆ้องมอญที่พิเศษเพื่อใช้ทดแทนเสียงที่ขาดหายไปเวลาบรรเลง ซึ่งทำให้เกิดมือฆ้องมอญที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของฆ้องมอญวงใหญ่และเพื่อใช้ในการบรรเลงเพลงมอญทั่วไป

ในการทำวิจัยเรื่อง ระเบียบวิธีการบรรเลงเพลงพระฉันทมอญนั้น ผู้วิจัยเลือกศึกษาทางเพลงมอญปทุมธานีของบ้านคนตรีเสนาะ ซึ่งเป็นบ้านตระกูลชาวมอญที่นับได้ว่านำคนตรีมอญและเพลงมอญ เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยในยุคแรกๆ และถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับในทางเพลงมอญปทุมธานี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเลือกศึกษาทางเพลงมอญปากลัด ของบ้านนายชื่น หริมพานิช คนตรีมอญบ้านนี้นับได้ว่าเป็นทายาทและผู้สืบทอดเพลงมอญของตาสังข์ เจริญบุญ ซึ่งเป็นครูเพลงมอญที่ได้รับการยอมรับในทางเพลงมอญปากลัด

ด้วยลักษณะสำคัญของเพลงพระฉันทมอญที่กำลังจะสูญหายนั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่องระเบียบวิธีการบรรเลงเพลงพระฉันทมอญ โดยเฉพาะการศึกษาในแง่วัฒนธรรม ตลอดจนการวิเคราะห์โครงสร้าง บันไดเสียงของเพลง และการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการใช้มือห้องมอญวงใหญ่ของบ้านคนตรีเสนาะกับบ้านนายชื่น หริมพานิช ทั้งนี้เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้ให้มีความก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของบ้านคนตรีเสนาะกับบ้านนายชื่น หริมพานิช
2. เพื่อวิเคราะห์อรรถลักษณะของเพลงพระฉันทมอญ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระเบียบวิธีการบรรเลงเพลงพระฉันทมอญของบ้านคนตรีเสนาะ (ทางปทุมธานี) กับบ้านนายชื่น หริมพานิช (ทางปากลัด)

ขอบเขตการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดศึกษาเพลงพระฉันทมอญของสำนักปี่พาทย์มอญปทุมธานี : บ้านคนตรีเสนาะ จาก นายสุรพล พงษ์เจริญ และศึกษาเพลงพระฉันทมอญของสำนักปี่พาทย์มอญปากลัด : บ้านนายชื่น หริมพานิช จาก นายสุเชาว์ หริมพานิช

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ จะวิเคราะห์เพลงที่มีการดำเนินทำนองประหนึ่งเพลงเดียวกัน ได้แก่ เพลงชะปวยทอ ทางปทุมธานี และเพลงคายทอ ทางปากลัด เท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ค้นคว้าเอกสาร ตำรา จากห้องสมุดของสถาบันต่างๆและหอสมุดแห่งชาติ
- 1.2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านปี่พาทย์มอญ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทย ดังมีรายนามต่อไปนี้

นายชะอุ่ม	ดนตรีเสนาะ	ทนายทและศิลปินสำนักมอญปทุมธานี
นายสุรพล	พงษ์เจริญ	ทนายทและศิลปินสำนักมอญปทุมธานี
นายสุเชาว์	หริมนานิช	ทนายทและศิลปินสำนักมอญปากลัด
พันโทเสนาะ	หลวงสุนทร	ศิลปินสำนักครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

2. ศึกษาเพลงและบันทึกข้อมูล

ในการศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงเพลงพระฉันทมอญนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เช่น การถ่ายทอดโดยตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ การอัดเสียงจากแถบบันทึกเสียง และการบันทึกโน้ตไทย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำเพลงพระฉันทมอญมาวิเคราะห์ในส่วนต่างๆ คือ

3.1 บันทึกเสียง

3.2 การดำเนินทำนอง

3.3 ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการใช้มือฆ้องมอญวงใหญ่ในเพลงพระฉันทมอญของบ้านดนตรีเสนาะและบ้านนายชื่น หริมนานิช

4. สรุปและเสนอแนะ

5. จัดพิมพ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาของบ้านดนตรีเสนาะและนายชื่น หริมนานิช
2. ทราบความหมาย ประวัติความเป็นมาและบริบทของเพลงพระฉันทมอญ
3. ทราบลักษณะเฉพาะของเพลงพระฉันทมอญ ทางฆ้องมอญวงใหญ่
4. ทราบความแตกต่างของมือฆ้องมอญวงใหญ่ เพลงพระฉันทมอญของบ้านดนตรีเสนาะและบ้านนายชื่น หริมนานิช